

Моца Андрій,

*кандидат юридичних наук, провідний спеціаліст
навчально-наукового інституту євроінтеграційних
досліджень, старший викладач кафедри
міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Качур Юлія,

*студентка магістратури
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
факультету міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-ГРУЗИНСЬКИХ ВІДНОСИН: ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ ДО ЄС В РАМКАХ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

У статті проаналізовано складові економічного співробітництва між Україною та Грузією, досліджено можливості покращення стратегічного партнерства між державами, а також розглянуто проблеми та перспективи інтеграції України та Грузії в європейський простір у рамках підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

Ключові слова: *Україна, Грузія, стратегічне партнерство, економічне співробітництво.*

Економічний вимір двосторонніх відносин між Україною та Грузією є важливим аспектом у визначенні рівня партнерського співробітництва між двома країнами, оскільки вони були складовими СРСР. Як і для всіх країн пост- радянського простору, для України та Грузії розпад СРСР ознаменувався складнощами в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах, а отже довелося зіткнутися з безліччю аналогічних проблем та питань щодо реформування систем. Як Грузія, так і Україна намагаються використовувати досвід реформування країн-учасниць ЄС, вони потребують припливу іноземних інвестицій та економічної допомоги з боку розвинених держав світу [3].

Проте, слід зазначити, що незважаючи на спільне історичне минуле, українсько-грузинські відносини в галузі міжнародно-політичної, суспільно-економічної й культурно-цивілізаційної співпраці й досі залишаються не надто розвинутими.

Прихильники розвитку та зміцнення українсько-грузинського співробітництва стверджують, що окрім політичних зв'язків та консультацій, які склалися в період президентства Л. Кучми та В. Ющенка, більше між сторонами не існує жодних контактів, зокрема економічних. Пояснення можна знайти в тому, що Грузія шукає в обличчі України постійну політичну підтримку, щоб не піддаватись тиску з боку Російської Федерації та поновити контроль над втраченими у серпні 2008 року територіями – Південною Осетією та Абхазією, які, в результаті збройного конфлікту здобули повне визнання незалежності з боку Москви й «країн третього світу». Крім того, й сама Україна сьогодні шукає підтримки в Тбілісі, оскільки потерпає від московського тиску та несе тяжкі втрати в неоголошеній українсько-російській війні. Однак, така політична підтримка обох країн та партнерські взаємовідносини, на жаль, не несуть за собою жодних економічних бонусів ні для Києва, ні для Тбілісі [3].

Починаючи з 1992 року, між Україною та Грузією укладено ряд договорів та угод, серед яких: Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузії про розвиток торгово-економічного співробітництва (1992 р.), Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія (1993 р.), Угода між Урядом Республіки Грузія та Урядом України про науково-технічне співробітництво (1993 р.) і т.д.,

однак чинними на сьогодні є близько тридцяти офіційних документів, серед яких: Декларація між Україною та Республікою Грузія про основи економічних відносин (1993 р.), Угода між ВР України та Парламентом Республіки Грузія про співробітництво (1993 р.), Декларація між Україною та Республікою Грузія про розвиток особливих партнерських відносин (1999 р.) та ін. [2]

Так, згідно з Договором про дружбу й співробітництво між Україною та Грузією (1993 р.), Договором між Україною та Грузією про економічне співробітництво на 1999 – 2008 рр., а також відповідною Програмою економічного співробітництва до 2011 року, модель економічних відносин між державами будується на засадах рівноправного партнерства і взаємовигідної інтеграції ринково-орієнтованих економічних систем обох суверенних держав. Тому, в механізмах реалізації українсько-грузинського економічного співробітництва, було б доречно запровадити [3]:

- створення надійної інформаційної бази про стан економічних відносин, прогнозування перспектив їхнього розвитку з метою вироблення виваженої стратегії й прийняття оперативних рішень щодо їх нормалізації та попередження загроз економічній безпеці України;

- постійно діючий моніторинг та зіставлення економічних параметрів розвитку обох країн, аналіз всього спектра українсько-грузинського економічного співробітництва та відповідне коригування економічної стратегії України щодо Грузії;

- перевірку та актуалізацію всієї нормативно-правової бази відносин з урахуванням їх поточного стану, перспектив розвитку та найбільш важливих факторів зовнішнього впливу; проведення двосторонніх консультацій для узгодження фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, інвестиційної, цінової, податкової, торговельно-економічної, митної політик, а також заходів щодо «тіньової» економіки; економічна взаємодія в міжнародних організаціях;

- активну дифузію в грузинський економічний простір через контактні території, участь у приватизаційних процесах в Грузії та розвиток спільної підприємницької діяльності з метою створення вільних економічних зон задля підтримки українських інтересів в Грузії;

- максимальну можливість присутності України на грузинському ринку капіталів, товарів та послуг, шляхом формування та розвитку прямих торговельно-економічних відносин на всіх рівнях через спеціалізацію і кооперацію технологічно пов'язаних підприємств при розробці та виробництві сучасної наукомісткої продукції;

- створення організаційного механізму залучення іноземних інвестицій, в тому числі й грузинських, а також розробку і впровадження сучасного механізму надання пільг іноземним (у тому числі й грузинським) інвесторам [3].

Активна українсько-грузинська взаємодія в політичній сфері створила сприятливі умови для активізації економічного співробітництва двох держав. Підтвердженням цього є хоча б те, що, коли у 2004 році Україна займала сьоме місце серед основних торговельних партнерів Грузії, а товарообіг між країнами складав лише 158 млн. дол., то вже у 2005 році Україна піднялась на четверте місце з товарообігом у 240 млн. дол., а за підсумками 2008 року, попри збитки, спричинені грузинсько-російським збройним конфліктом і світовою валютно-фінансовою кризою, товарооборот зріс до 931,1 млн. дол. [3].

Згідно з даними грузинської статистики, на той час Україна з питомою вагою 10,5% займала третє місце у зовнішньоторговельному обороті Грузії, а за обсягами експортних поставок (10,9%) посіла друге місце серед основних торговельних партнерів Грузії. Безперечно, такі цифри поступаються деяким країнам-учасникам СНД у торгівлі з Україною, проте у відсотковому співвідношенні мають одну з кращих тенденцій зростання, особливо щодо експортних статей. Однак, зважаючи на реформи в грузинській економіці, а також внутрішньополітичну кризу в Україні, в середньостроковій перспективі не слід очікувати значного збільшення товарообороту між двома державами. Очевидно, торгівля між Україною та Грузією поступово збільшуватиметься в рамках традиційних товарних груп, особливого значення набудуватиме компонент, пов'язаний зі спільним використанням обома країнами своїх транзитних та енерготранзитних потенціалів [4].

Доказом цього може бути аналіз сфер діяльності українських ділових кіл, які проводять свою діяльність на території Грузії чи співпрацюють з нею. На грузинському ринку оперує близько 30 українських компаній, які займаються наданням транспортних та ремонтно-будівельних послуг (судноплавна компанія «Укрферрі»; авіакомпанії «Українські авіалінії», «Аероміст-Харків», «Донбас-Східні авіалінії України»; науково-дослідний Інститут морського транспорту «ЧорноморНДІпроект») [3].

Невід'ємною частиною стабільного двостороннього партнерства України й Грузії, яка впливає на стабільність в регіоні, є енергетична сфера. Завдяки вдалому геополітичному розташуванню між Сходом та Заходом і зовнішньополітичній орієнтації, Грузія бере активну участь в процесі імплементації каспійських енергетичних проектів. Ця країна Південного Кавказу вже може відігравати суттєву роль як транзитна держава для забезпечення чорноморських країн нафтою та газом, що транспортуються й будуть транспортуватися в майбутньому з Азербайджану та Центральної Азії. Сьогодні діють такі проекти як Баку – Тбілісі – Джейхан та Баку – Тбілісі – Ерзурум [3].

Російська Федерація завжди вміло використовувала постачання енергоносіїв як впливовий важіль своєї зовнішньої політики. Однак події, пов'язані з різким підняттям цін на енергоресурси для сусідніх країн та нових членів ЄС, перекриття поставок природного газу до України, аварії на трубопроводах до Грузії, відмова приєднатися до Європейської енергетичної хартії та багато інших конфліктних ситуацій протягом 2003-2009 рр. змусили ЄС активізувати свої проекти щодо диверсифікації шляхів енергопостачання.

За таких умов Грузія знаходилась на більш успішних позиціях, ніж Україна, адже на сьогодні 60% потрібного Тбілісі природного газу надходить з Азербайджану і лише 40% - з Росії. Головна перевага двох країн – це їхні транзитні можливості та розвинута трубопровідна інфраструктура, зокрема, – України. Такі трубопроводи як Баку – Тбілісі – Джейхан, Баку – Тбілісі – Ерзурум та Одеса – Броди є альтернативними російським шляхам постачання енергоносіїв з Каспію [3].

Проте, слід пам'ятати, що крім зрозумілого російського спротиву реалізації альтернативних шляхів постачання нафти й газу до Європи, а отже й зменшенням монопольного становища Російської Федерації в галузі енергопостачання, має місце й турецький чинник. Хоча Анкара й діє іншими засобами і відверто не використовує політичні заходи тиску, все ж таки турецький уряд підтримує лише ті проекти, що розташовані на її території. Це пов'язано не тільки з економічною складовою, але й з тим, що Анкара намагається закріпити за Туреччиною статус найважливішого транзитного вузла енергетичних комунікацій, до того ж не в останню чергу для використання у переговорах з ЄС [3].

Однак, ані ЄС, ані США не мають наміру наділяти Туреччину статусом монополіста в енергетичній галузі. З огляду на це, нові проекти, які б об'єднали нафто- й газо-транспортні системи України та Грузії, мають незначний перспективний потенціал з точки зору ЄС та США, оскільки й офіційний Київ, і Тбілісі зацікавлені в диверсифікації джерел енергоносіїв та мають прозахідну орієнтацію й кінцеву мету – вступ до Європейського Союзу, до того ж, цей шлях є одним з найкоротших з Каспію до Європи [3].

В той самий час, для асиметричної моделі українсько-грузинського стратегічного співробітництва властиве певне переважання на користь політико-дипломатичної складової на противагу торговельно-економічній складовій: темпи зростання товарообігу між державами залишаються низькими навіть в рамках ГУАМ; номенклатура імпорту з Грузії обмежена феросплавами, вином та іншими продуктами сільського господарства; 90% взаємних інвестицій направлено в банківський сектор, попри важливі для національних інтересів України транспортно-комунікаційну, торговельно-економічну, й енергетичну сфери; інтереси українського бізнесу щодо об'єктів грузинської інфраструктури, як і раніше, ігноруються на користь азербайджанських, турецьких і навіть російських інвестицій [3]. Доказом цього є те, що 14 липня 2016 року президент України (П. Порошенко) та президент

Азербайджану (І. Алієв) домовились про відновлення проекту трубопроводу «Одеса – Броди» для транспортування нафти.

Останнім часом, а саме – впродовж 2013 – 2016 рр., між Україною та Грузією було укладено двосторонні угоди, серед яких [2]:

- 18 червня 2013 р. – План двосторонніх консультацій між Міністерствами закордонних справ України та Грузії на 2013 – 2014 рр.;

- 25 червня 2013 р. – Угода між Міністерством охорони здоров'я України й Міністерством праці, охорони здоров'я та соціального захисту Грузії про співробітництво в сфері охорони здоров'я та медичної науки, яка сприятиме встановленню прямих контактів між медичними установами та організаціями обох країн та дозволить координувати політику в галузі охорони здоров'я;

- 25 червня 2013 р. – Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством з інвестицій та управлінням національними проектами України а також Національним інвестиційним агентством Грузії, метою якого є активізація співробітництва двох країн у сфері інвестиційної діяльності.

Проаналізовані документи є свідченням того, що економічне співробітництво двох держав є все-таки слабозвиненим і потребує стратегічних кроків щодо вдосконалення торговельно-економічних відносин.

Важливо відзначити, що на початку червня 2016 року співробітництво між Україною та Грузією в галузі залізнично-паромного сполучення вийшло на новий шлях розвитку. В Одесі відбулося третє засідання українсько-грузинської Робочої групи з питань транспорту, під час якого учасники двостороннього діалогу погодили текст проекту Угоди між Кабінетом Міністерства України та Урядом Грузії щодо організації прямого міжнародного залізнично-паромного сполучення через порти України та Грузії. Ключові позиції міжурядової угоди були окреслені в ході зустрічі та зазначені в підсумковому Протоколі засідання, підписаного 2 червня 2016 року [5].

Велику увагу в даній Угоді експерти приділили ключовим питанням розвитку залізнично-паромного сполучення та співробітництва в зазначеному напрямі між Україною та Грузією. Не випадковим можна вважати те, що ця подія відбулася на базі регіональної філії ПАТ УЗ «Одеська залізниця», адже одеська магістраль з'єднує стальними коліями 9 морських та 3 річкових порти України, а паромна переправа в Іллічівському морському порту є одним з головних елементів залізнично-паромного сполучення в акваторії Чорного моря.

У 2015 році в міжнародному прямому залізнично-паромному сполученні через цю паромну переправу в напрямі грузинського порту Батумі було відправлено 148,9 тис. тон вантажів, що в 3,3 рази більше за 2014 рік; а за 4 місяці поточного року – 51,1 тис. тон, що в 2,2 рази більше в порівнянні з аналогічним періодом 2015 року. На зустрічі було також обговорено можливості вантажопотоку в напрямі грузинського порту Поті та визначено подальші шляхи співробітництва. Крім того, в підписаному документі зазначена й низка питань щодо розвитку авіаційного та автомобільного сполучення. Тому Міністерство інфраструктури України, Міністерство економіки та сталого розвитку Грузії продовжує співробітництво в галузі авіаційного, автомобільного та залізнично-промислового сполучення, включаючи нормативно-правове врегулювання цього питання [5].

Крім того, Україна та Грузія обговорюють питання комбінованих перевезень та співробітництва в галузі транспорту. Під час засідання учасники підвели підсумки діяльності співпраці між країнами в галузі транспорту та визначили ключові аспекти подальшої співпраці. Зокрема, зазначено, що на сьогодні існує тенденція до поновлення двосторонніх взаємовідносин, чому сприяє підписання Протоколу про входження України до Транскаспійського міжнародного маршруту 17 травня 2016 року. В світлі цієї події, фахівці обговорили тарифні умови, встановили передумови для подальшої співпраці та узгодили технічні питання щодо залізнично-паромного сполучення [7].

Повертаючись до питання українсько-грузинського економічного співробітництва, важливо відзначити, що, оцінюючи інвестиційну складову співробітництва, на цей час Грузія є виключно країною-реципієнтом, а не донором інвестицій. Разом з тим, слід враховувати, що в Грузії створені привабливі умови для залучення українських інвестицій, участі національних компаній у діяльності започаткованих на території Грузії вільних індустріальних зон в порту Поті та м. Кутаїсі, а також вільної туристичної зони у Кобулеті (Аджарія) [6].

За рахунок українських інвестицій у м. Больнісі створено найбільший в регіоні сучасний комплекс з виробництва м'яса та свинини та продуктів його переробки. Окрім того, у 2014 році у м. Гардабані розпочалося будівництво сучасного тепличного комбінату (2 га). Будівельні роботи виконують спеціалісти з України, а фінансування об'єкту здійснюється за рахунок іноземних інвестицій, в тому числі й українських [6].

Перспективні напрями двостороннього співробітництва у економічній сфері, а також шляхи вирішення проблемних питань розглядаються сторонами в рамках діяльності Спільної міжурядової українсько-грузинської комісії з питань економічного співробітництва [6].

Щодо питання євроінтеграційного процесу України та Грузії, тут важливо зазначити, що обидві країни (в тому числі й Молдова) пост радянського простору 27 червня 2014 року в Брюсселі підписали Угоду про асоціацію з Євросоюзом. Однак, серйозною перешкодою для реалізації угод з ЄС виявилися внутрішньополітичні та економічні проблеми України й Грузії.

Щодо Грузії, то вона націлена на членство в ЄС та на повну трансформацію у країну з європейськими цінностями. На даний час набула чинності лише та частина угоди, яка націлена на торгівельні відносини між Грузією та Євросоюзом. Однак, грузинський бізнес вже працює на території європейського ринку, а обсяг експорту до ЄС виріс як у товарному, так і в грошовому еквіваленті. Завдяки чітким позиціям угоди з ЄС, Тбілісі має певну програму реформ, які вже втілюються в життя [1].

Водночас, як зазначає керівник GFSIS, протягом минулого року Грузія зіткнулась із серйозними викликами: економічний спад, високий рівень безробіття, загрози безпеки в країні та регіоні позбавляють республіку можливості швидко розвиватися. На тлі російсько-української кризи та в результаті пропагандистської війни Кремля збільшилася підтримка проросійського курсу розвитку країни (його підтримують 15% населення Грузії). Хоча частка грузинів, які висловлюються за євроінтеграцію, залишається дуже високою – понад 70%. Але, проблеми Грузії на європейському шляху мають радше внутрішній характер, адже країна отримує велику допомогу від ЄС на проведення реформ і різні проекти. Лише стійке економічне середовище і політична стабільність сприятимуть притокові інвестицій, тож успіх Грузії на євроінтеграційному шляху буде залежати від результатів дій самого уряду Тбілісі [1].

Поки Грузія перебуває на початковому етапі європейської інтеграції, розрахованому на багато років, не слід очікувати миттєвих змін. Проте, цілком реально, що в найближчі два-три роки країна отримає результати від підписання угоди про ЗВТ з ЄС [1].

На відміну від Грузії, яка успішно євроінтегрується, Україна стоїть на декілька сходинок нижче, адже збройний конфлікт на Донбасі забирає багато сил і коштів. Події в східній частині України знизили активність держави у питаннях імплементації угоди з ЄС.

Головний зиск від європейської інтеграції мав полягати для України в тому, що повноцінне набрання чинності Угоди про асоціацію повинно спричинити збільшення потоку іноземних інвестицій до країни, а також створення нових виробничих потужностей, зокрема таких, що виготовляють продукцію на продаж на Захід. Український уряд працює над переходом на європейські технічні регламенти та стандарти якості, проте в ЄС повинні розуміти, що за умов загрози зовнішньої агресії питання безпеки і оборони, життя і смерті важливіші за приведення у відповідність технічних регламентів [1].

За нинішньої ситуації в українській владі не вистачає мотивації, часу та фінансування для реалізації відразу декількох системних реформ. Це внутрішні причини, але продиктовані

вони зовнішніми чинниками. До того ж громадськість в Україні поступово розчаровується у позиції ЄС [1].

Таким чином, з викладеного вище можна дійти висновку, що необхідним є посилення економічної діяльності між Україною та Грузією задля досягнення стратегічних цілей і проведення успішних реформ на шляху до євроінтеграції, що вигідно обом державам. Україні дещо важче вдається долати труднощі щодо входження у європейську спільноту, зважаючи на збройний конфлікт на Донбасі, а Грузія ж у свою чергу намагається вміло боротися з російською пропагандою, що теж так чи інакше гальмує рух до повного сплетіння з Європою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грузія, Молдова, Україна: складний шлях до європейської інтеграції [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk>.
2. Двосторонні угоди, підписані між Україною та Грузією [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain_geo/2075.html
3. Економічний вимір українсько-грузинського партнерства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1554/1470>
4. Стан та перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин / Торговельно-економічна місія у складі Посольства України в Грузії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/georgia/ua/12150.htm>
5. Співробітництво між Україною та Грузією в галузі залізнично-паромного сполучення вийшло на новий виток розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://odz.gov.ua/?news=1077>
6. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Грузією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://georgia.mfa.gov.ua/ukraine-ge/trade>
7. Україна та Грузія обговорюють питання комбінованих перевезень та співробітництва в галузі транспорту [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://odz.gov.ua/?news=1073>

Motsa Andriy, Kachur Yuliya. ECONOMIC COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND GEORGIA: CHARACTERISTICS OF THE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE AND GEORGIA WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ASSOCIATION AGREEMENT

The article analyzes components of economic cooperation between Ukraine and Georgia, investigated the possibility of improving the strategic partnership between the two states, and also considered problems and perspectives of integration of Ukraine and Georgia into the European community within the framework of the Association Agreement.

Keywords: *Ukraine, Georgia, strategic partnership, economic cooperation.*